

Introducció

Part II

5. L'atenció als suggeriments i a les propostes d'esmena

He afirmat que la bondat d'un diccionari es mesura especialment pels resultats satisfactoris en la consulta que en fan els usuaris. Però també he subratllat l'obvietat que en la fixació de la normativa ortogràfica, gramatical i lèxica s'encontren inevitablement opinions, que poden arribar a ésser fins i tot irreconciliables.

La Secció Filològica ha considerat sempre un deure atendre les observacions i els suggeriments que li arriben des de l'Institut d'Estudis Catalans mateix o des de la societat, tant se val si procedeixen d'experts o especialistes en llengua com si vénen de persones que no ho són; tant si li arriben directament com si és a través de publicacions de mena diversa; tant si es fan en comunicacions escrites com si són manifestacions verbals. Les té en compte i les valora totes sense excepció i amb igual interès.

El col·lectiu lingüístic que aplega els catalanoparlants té unes actituds respecte a la llengua pròpia que no trobem en d'altres comunitats, per unes raons històriques pregonas que han impedit l'existència normal de l'idioma; que en determinats i llargs períodes fins i tot l'han prohibit i perseguit mitjançant lleis dictades expressament per al seu anorreament. L'anormalitat de la situació sociolingüística de tots els territoris de llengua catalana preval de molt damunt la normalitat: des del segle XVI fins als nostres dies, ha viscut, amb alts i baixos, amenaçada i en situació de subordinació respecte a la llengua espanyola, la francesa i la italiana, en els estats en què conviu amb aquestes.

Si aquesta realitat històrica no ha estat fatal per a la subsistència del català és degut sobretot a la lleialtat popular, a la decisió individual i social de no renunciar a allò que més caracteritza la identitat dels pobles. Però ha obligat i obliga a una militància fatigosa, que ha passat per moments crítics; i ha generat una sensibilitat peculiar respecte a l'idioma, que hom no constata en les comunitats en què la llengua pròpia no pateix conflictes especials. Aquest sentiment implica una vigilància no solament en allò que fa referència a l'extensió en l'ús social de la llengua, sinó també en allò que en concerneix la qualitat. S'ha afirmat reiteradament que, en un percentatge relativament elevat, els catalanoparlants se senten lingüistes, sociolingüistes, gramàtics, filòlegs. N'hem d'estar cofois, ja que és el símptoma inequívoc que la llengua no els és indiferent, ans al contrari, la consideren tan pròpia, que necessiten abocar-hi llurs opinions. Són, sortosament, «malalts de llengua». És la passió envers un patrimoni massa sovint ultratjat i que fins i tot s'ha volgut i es vol destruir.

Prova fefaent del que acabo d'afirmar és que l'Institut d'Estudis Catalans ha inventariat unes 11.500 propostes de modificacions. Una bona part de les quals afecten el lèxic d'especialitat de les diverses àrees del coneixement. Algunes fan referència a l'estructura dels articles, a l'ordenació de les accepcions i subaccepcions i a la selecció de les entrades. D'altres suggereixen informacions complementàries dels articles, proposen refondre accepcions, fer-ne altes o baixes, modificar definicions, qüestions gramaticals, canviar exemples, remissions o valoratius lingüístics.

Pel que fa al lèxic comú, hi ha hagut unes 7.000 propostes, que són majoritàriament resultat de la lectura del text de la primera edició que es féu, com ja he dit, a les Oficines Lexicogràfiques. Més de la meitat han donat lloc a algun tipus de rectificació.

Alguns articles han estat estructurats d'una manera diferent; per exemple, **dinamisme** en la primera edició té com a primera accepció el sentit de 'doctrina filosòfica' i com a segona 'qualitat de dinàmic', en l'edició present se n'ha canviat l'ordre. La subentrada **agudesa sensorial**, de l'entrada **agudesa**, no apareix al final, com en la primera edició, sinó a **1 2**; en canvi, l'accepció 'Nabinera', de l'entrada **nabiu**, passa al final, en lloc d'aparèixer com a primera accepció. L'article **ballestada** es presenta a la primera edició amb una única accepció: 'Tret de ballesta; allargada d'un tret de ballesta'; en canvi, ara es diferencia '1 Tret de ballesta. 2 Abast d'un tret de ballesta'. Semblantment, a **recaure** la primera edició diu: 'Algú, tornar a caure malalt d'una malaltia de què estava convallescent; tornar a caure en una falta, un vici, etc.'; en canvi, ara diu '1 1 Algú, tornar a caure malalt d'una malaltia de què estava convallescent. 1 2 Tornar a caure en una falta, un vici, etc.'.

Quant a propostes ortogràfiques, s'ha modificat **avanttren** per **avanttrèn**, **entacar** per **entecar**, **nietzschjà** per **nietzscheà**, **vehiculització** per **vehiculació**.

En les definicions, també hi ha novetats; s'hi han afegit algunes informacions complementàries o se n'han suprimit o modificat d'altres; per exemple, en l'entrada **ambaixada**, l'accepció 'Palau on resideix l'ambaixador' ha estat modificada per 'Residència de l'ambaixador'; a **carbonejar**, l'accepció 'Una nau, proveir-se de carbó' passa a ésser 'Una nau de vapor, proveir-se de carbó'. L'accepció 'Unió de societats que tenen un fi comú', de l'article **federació**, ha esdevingut '**21** Unió de societats, que tenen un fi comú, en una de superior que les representa'.

En algun cas s'ha corregit la relació entre articles, tenint en compte els grups semàntics, les famílies lèxiques o la sinonímia total o parcial; l'entrada **besada** en la primera edició té com a segona accepció 'Qualsevol dels senyals que resten en els pans que han estat besant-se els uns als altres en el forn', i a **besadura**, també en la segona accepció, s'hi diu: 'senyal que resta en un pa a l'indret on, durant la cuita, es besava amb un altre'. L'edició present simplifica la connexió entre ambdós lemes: a **besada**, en la segona accepció diu: 'Besadura 2', i a **besadura 2**, 'Senyal que resta en un pa a l'indret on, durant la cuita, es besava amb un altre'. D'una manera semblant, en la primera edició l'entrada **grapeig** en la primera accepció diu: 'Acció de grapejar', i l'entrada **grapejament** es defineix 'Acció de grapejar'; en l'edició present, **grapeig** resta igual que en la primera, però **grapejament** no descriu la definició, sinó que remet a **grapeig**.

S'ha fet també alguna refosa d'accepcions molt properes; se n'ha suprimit alguna i se n'hi han afegit d'altres. Per exemple a **bigot** s'ha entrat l'accepció 'Bigoti'; a **cabró** s'ha entrat l'accepció de substantiu masculí i femení amb el sentit 'Persona que fa males jugades'; a **tac**, la de 'Peça circular, muntada a la sola d'una bota, que, juntament amb altres, serveix per a augmentar l'adhesió del calçat al camp de joc'; les dues accepcions de l'article **hipoplàsia** de la primera edició es redueixen a una de sola 'Desenvolupament incomplet o deficient d'un teixit o d'un òrgan'; s'ha suprimit l'accepció 'Fullaraca' en l'entrada **virosta**.

En algunes formes s'ha restringit l'àrea temàtica i en d'altres, en canvi, s'ha llevat el restrictor; a **anellet**, en l'accepció 'Figura rodona i buida', s'hi ha anteposat 'En heràld.'; a **diplostèmon -a** s'ha llevat el restrictor 'En bot.', de la primera edició, i en resta simplement la definició 'Que té el doble nombre d'estams que peces de cada verticil periàntic'.

En les definicions dels verbs, seguint la innovació de Pompeu Fabra, aquesta edició n'indica el complement directe, que apareix entre parèntesis, i s'hi han esmenat els casos en què hi havia un error, com a **acalar**, en l'accepció 'Inclinar, dirigir cap avall (especialment una part del cos)'.

En uns pocs articles alguna subentrada se suprimeix. En la primera edició, **desembaràs** té la subentrada **ésser un desembaràs** 'Una cambra, un badiu, etc., servir per a posar-hi el que faria nosa en un altre lloc, per a fer-hi allò que no vindria bé de fer en cap més lloc, etc.'; en aquesta, desapareix **ésser un desembaràs** i es defineix directament l'accepció 'Lloc emprat per a posar-hi el que faria nosa en un altre lloc, per a fer-hi allò que no vindria bé de fer en cap més lloc, etc.'.

En l'entrada **gaita**, s'hi ha afegit l'accepció en el femení plural 'Romanços, coses que distreuen, que entrebanquen, que dificulten'.

Alguns exemples de la primera edició han esdevingut subentrades en la segona. A l'entrada **llibre**, els exemples *Els llibres sants*, *Llibre d'hores* i *Llibres de classe* han esdevingut, respectivament, les subentrades **llibre sant**, **llibre d'hores** i **llibre de text**.

D'altres s'han modificat, per raons ideològiques, a què he fet referència, o d'altra mena. En l'entrada **conversió**, l'exemple de la primera edició '*Conversió dels pagans al cristianisme*' s'ha substituït per '*Conversió al cristianisme*, a *l'islamisme*', prescindint del terme *pagans* i ampliant, doncs, el sentit de *conversió*. El mot **àngel** en la primera edició es defineix 'Missatger sobrenatural de Déu, ésser espiritual intermediari entre Déu i l'home'; en la present es diu: '**1** Ésser espiritual que, segons les religions bíbliques i alcoràniques, és intermediari entre Déu i l'home'.

A més de prescindir dels valoratius que he indicat, en determinades entrades s'ha cregut convenient d'incloure'n algun dels que s'han mantingut en aquesta edició i que en l'anterior no el duen; l'accepció de **quarto**¹ 'pl. Diners', passa a ser marcada amb el valoratiu *POP.*: 'm. pl. *POP.* Diners'; **blenda** duu el valoratiu *OBS.* 'Esfalerita'; **cagalatxa** duu *POP.* 'Cagamiques'; **quirra** duu *VULG.* 'Penis 1'.

* * *

No he pretès d'ésser exhaustiu en la informació del tractament de les propostes d'esmenes i de les transformacions que se n'han derivat. Penso que els tipus de canvis que he indicat són prou eloqüents perquè l'usuari es faci càrrec de la consideració amb què han estat rebudes.

La Secció Filològica és conscient que pot ésser que hom esperés de veure reflectits en aquesta edició altres canvis encara. Com ho és que alguns dels que s'han fet no seran compartits per tothom. Escau que tinguem novament present la lliçó de Pompeu Fabra, que no va pretendre que les seves opinions, per molt fonamentades que estiguessin, acabessin sempre prevalent damunt les d'altres; la capacitat de renúncia i de disciplina respecte a allò que es discuteix i que s'aprova en matèria de preceptiva lingüística és del tot imprescindible. Referint-se concretament a l'ortografia, Fabra deia «jo sé bé prou com sap greu de renunciar a una solució ortogràfica que llarg temps hem patrocinat; [...] el greu que em podia saber de renunciar al triomf de totes aquelles meves solucions que no aconseguiren d'ésser incorporades a aquell sistema, ha desaparegut davant el fet de la seva adopció per la generalitat dels qui escriuen en català [...]; els pocs adversaris del sistema de l'Institut no farien pas, ells tampoc, un sistema que complagués a tothom [...]. Aquesta consideració els hauria de portar a depositar llur actitud d'intransigència» (FABRA, Pompeu, *El català literari*, 1932, p. 122-123).